

niho a etnického kontextu autor rozšířil známou koncepcí G.Hofstedeho o rozdílech národních kultur. Mareš přidává k pěti diferencujícím dimenzím této koncepce ještě šestou dimenzi vy- stihující rozdíly mezi příslušníky národů k na- vazování či odmítání osobních kontaktů, což je relevantní i pro pedagogickou psychologii.

Za užitečné lze považovat také to, že Mareš na různých místech monografie uvádí pochybnosti o některých dnes mohutně propagovaných a prosazovaných koncepcích či nástrojích, jež jsou zaváděny v zahraničí a u nás jako prostředky optimalizace edukačních procesů. To je nejzřetelnější v případě elektronického učení (e-learning), resp. využívání ICT ve vzdělávání vůbec. Mareš zde konfrontuje přednosti počítačových systémů s úskalími, s nimiž se v praxi setkávají. Podobně je tomu v případě tzv. pojmového mapování, jež se z výzkumného nástroje stalo hojně propagovaným didaktickým prostředkem usnadňujícím porozumění složitému učivu žáky a studenty. Zároveň ale má určité nevýhody, zejména není univerzálně použitelná a jeho využívání ve školní výuce se nemá přehánět.

Jinou pozitivní vlastností monografie je to, že Mareš důsledně realizuje vztah pedagogic-ko-psychologické teorie k edukační praxi, a to s oporou o výzkumné nálezy. Je to výborný příklad „evidence-based psychology“, takže kniha není naplněna abstraktní teorií, nýbrž je systematicky zakládána na jevech a problémech edukační reality a jejich výzkumech. Kromě toho autor podává nejen výklad teorii a diagnostiku, ale na mnoha místech zároveň i náměty na intervenci, na poučené zásahy. Z těchto důvodů bude kniha jistě zajímavá nejen pro odborníky v psychologii a pedagogice, ale i pro studenty, učitele a jiné praktiky.

K dobré přístupnosti tohoto vědeckého díla pro čtenáře přispívá i styl autorova výkladu. Text je psán jasným, neakademickým stylem, využívajícím četné konkrétní příklady, schémata, přehledně tabulky. Záslužná je Marešova práce s četnými anglickými termíny (zvláště se specifickými termíny amerických autorů), jejichž významy jsou vždy objasněny, a pokud neexistují české ekvivalenty, jsou navrženy. Jsou to např. termíny v souvislosti s taxonomií pozitivních stránek člověka (s. 314-318) a další.

Vynikajícím způsobem je zpracován detailní věcný rejstřík, který orientuje čtenáře v obsahu knihy. Naproti tomu nepovažuji za účelné to, že v knize chybí souhrnná bibliografie, takže literatura je uváděna vždy zvlášť za každou kapitolou. To jednak znesnadňuje vyhledávání prací jednotlivých autorů, jednak zbytečně zvětšuje rozsah již tak obširné knihy.

K obsahu této vynikající práce nemohu z pozice recenzenta konstatovat nic kritického – je to

výborný příklad toho, jak konstruovat vědeckou monografii a zároveň i vysokoškolskou učebnici pro jiné obory psychologie a pedagogiky. Vzhledem k značnému rozvinutí dané disciplíny nemohl autor pochopitelně vtěsnat do jedné knihy některá další relevantní témata z pedagogické psychologie. Proto je hodlá začlenit do připravovaného pokračování knihy.

Na závěr snad jen jednu, nikoli ovšem podstatnou záležitost: Kam vlastně patří pedagogická psychologie? Mareš hned na začátku knihy konstatuje, že existuje dvojí pojetí: Buď je řazena mezi psychologické vědy (v USA a většině evropských států – a podle autora i v České republice a na Slovensku) nebo mezi pedagogické vědy (v Německu a ve skandinávských státech). V případě českého a slovenského zařazení bych se s autorem neztotožnil. Myslím, že u nás existuje historické i současné pojetí pedagogické psychologie jako oboru vsutku mezioborového, propojujícího zároveň psychologickou i pedagogickou problematiku, její teorie a výzkumy, jak to ostatně dokládají i Marešovy práce včetně recenzované monografie.

J. Průcha

M. Svoboda, (Ed.), P. Humpolíček, V. Šnorek:

PSYCHODIAGNOSTIKA DOSPĚLÝCH

Praha, Portál 2013, 488 s.

Dostává se nám do rukou staronová publikace, učebnice, ze které se budoucí psychologové učí již dlouhou řadu let. Ale i ti již zkušeně se k ní rádi vracejí a doplňují si vědomosti. Tentokrát je tu však kromě obvyklých doplňků další novum: původní autor, Mojmir Svoboda, se stal editorem a ke spolupráci přizval dva mladší kolegy, konkrétně Pavla Humpolíčka a Václava Šnorka. První z nich rozšířil a podle nejnovějších poznatků upravil kapitoly o neuropsychologických metodách, testech inteligence a dotaznících. A že je téměř denně co doplňovat vnímáme všichni, kdo se psychodiagnostikou tak či onak zabýváme. Např. zmiňovaná oblast neuropsychologického testování kráčí vpřed doslova milovými kroky i pod tlakem potřeby praxe a rychle se rozvíjející spolupráce psychologie s oblastí neurověd. Kolega Václav Šnorek je náš přední odborník v Rorschachově metodě a byl editorem přizván, aby tomu věnovanou kapitolu rozšířil o nejnovější poznatky. A těch je věru značné množství, jak čtenář brzy zjistí. Od klasické doby Hermanna Rorschacha a jeho následovníků, např. Ewalda Bohma, kteří také výrazně poznamenali používání tohoto testu u nás, doslova zatřásl rorschachovským světem systém Exnerův. Tolik oblíbená projektivní

metoda se tím zpevnila ve svých psychometrických základech a potažmo pomohla celé psychologii. Ta od svého počátku bojuje o místo na slunci mezi ostatními vědními obory. Právě na vývoji a podobě psychodiagnostických metod je tento trend znát. Kontakt s neurovědami a tlak na exaktní výzkumy v oblasti kognitivních věd je toho ukázkou. Zmíněný John Exner s celým svým týmem tedy pomohl rorschachistům a nakonec i obrazu psychologie. Nicméně vývoj nekončí – v současnosti jsme právě v případě Rorschachova testu svědky dalších badatelských výbojů v podobě tzv. R-PAS, tedy „Rorschach – Performance Assessment System“, jiné skupiny amerických rorschachistů dále na této metodě pracující a rozvíjející ji ve smyslu ještě pevnějších a spolehlivějších interpretačních základů.

Vraťme se však ještě k celkové struktuře recenzované knihy. Základní struktura je ve srovnání s předchozím vydáním (mám před sebou to z roku 1999 s názvem *Psychologická diagnostika dospělých*) srovnatelná, resp. stejná (byť měla pouze 342 stran). Ve čtyřech částech jsou probírané Metodologické otázky, Klinické metody, Testové metody, Psychologický nálezn. V současném vydání je rozhojněn pohled na vývoj psychologické diagnostiky a samostatná kapitola je věnovaná etickým zásadám psychodiagnostické práce. To je jistě vítané, protože právě etických problémů při užívání testových metod přibývá spolu s tím, jak se množí podoby a varianty testových pomůcek. Psychologické testování se dnes rozšiřuje do tolika oblastí lidské činnosti, že přehled o tom je téměř nemožný, a tedy i zajištění správných postupů a ještě k tomu v rukou odborníka se stává stále těžším. A o to nesnadnější to je i proto, že nemáme žádný zákon, který by definoval, co je, a co není profesionální psychodiagnostická testová metoda a kdo ji smí používat.

V dalších kapitolách čtenář prochází také jakýmsi psychometrickým minimem, tedy požadovanými vlastnostmi testů ve smyslu standardizace, objektivity, reliability, validity a transferability. Znalost této problematiky je také předpokladem správného zacházení s psychodiagnostickým nástrojem a každý, kdo někoho „testuje“, musí umět odpovědět na otázku, co přesně chce zjistit, k čemu je to nutné, je-li sám k tomu povolán (tj. má-li příslušné vzdělání), zda má souhlas testované osoby a také, jaké

jsou požadované vlastnosti používané diagnostické metody. To, co je zde takto vyjmenováno, vypadá jako samozřejmé, však v praxi to zcela běžné není. Nezřídka jsou používány testové baterie, které snad měly logiku v počátcích jejich použití, ale aplikují se ve stejné podobě dlouhou dobu již bez inovací, pružného obměňování apod. Samozřejmě musíme rozlišovat mezi použitím výzkumným a klinickým.

Část pojednávající o klinických metodách je v podstatě stejná v dřívějším i v nynějším vydání. I to má logiku: podoba pozorování, anamnézy, rozhovoru atp. je v čase stabilnější.

Zato testové metody v užším slova smyslu (výkonové testy a testy osobnosti) procházejí mnohdy výraznými změnami a obohacováním. Nechci zde pochopitelně procházet všechny metody a diagnostické postupy, které jsou v této obsáhlé části autory probírané. Za všechny jsem se již výše zmínil o metodě Rorschachově.

Výkladová část knihy je završena podrobným pojednáním o významu a podobě psychologického nálezu. To je jistě nemálo důležité. Informací z psychologického vyšetření může být velké množství a různého druhu. V jejich třídění a následném sdělení je třeba postupovat pokud možno standardně v zájmu vzájemně dobré komunikace jak mezi psychology, tak vůči jiným spolupracujícím odborníkům (lékařům, pedagogům apod.). To se může zdát jaksi samozřejmé a snadné, ale praxe ukazuje, že opak je pravdou. Právě dovednost třídít a řadit informace podle jejich relevance je ukázkou kvality psychodiagnostiky. Začíná-li jeho náročná a zodpovědná práce správnou volbou otázky, tak končí srozumitelně zformulovaným a původní otázce adekvátním závěrem, kde by nemělo být ani více, ani méně informací, než je třeba.

Recenzovaná publikace je v tomto všem jakýmsi zlatým standardem a netřeba dodávat, že by neměla chybět v příruční knihovně každého psychologa, psychodiagnostika. A abych nebyl nařčen z jednostranné chvály, dovoluji si jen drobnou poznámku. Ve starším vydání je obsah podrobnější, tedy svým způsobem přehlednější (snáze a rychleji může čtenář vyhledat metodu, která ho právě zajímá). To je však vcelku detail.

J. Šípek